

TORTUL KAYAÇLAR: Bunların bünyeleri, püskürük külteler gibi dolu değildir. Yani yoğunlukları fazla değildir. Çoğunlukla tabakalar halinde bulunurlar. Böyle tabakalı kütelere, stratigrafie (tabakalaşmış) taşlar denilir.

Bunlar genellikle göl ve denize ulaşan suların beraberlerinde getirdikleri maddelerin çökmesi ve sertleşmesiyle oluşurlar. Tortul taşların oluşmalarını şöyle bir formül ile özetlemek olanaklıdır:

Ufalanma, çözülme, bozulma + taşınma + çökme + sertleşme → Tortul taş

Dolayısıyla bunların belirli bir kökeni yoktur. Ufalanın, bozulan, çözülen kayaçlar volkanik, başkalaşmış ya da yine tortul külteler olabilir. Bunların birden fazlası da sularla taşınmış olabilir.

Biz burada Paleolitik Çağı ilgilendirmesi nedeniyle dört çeşit tortul kayaç üzerinde duracağız: Konglomera, breş, kalker ve kumtaşı olmak üzere... Bunlardan son iki tanesi yani kalker ve kumtaşı araç-gereç yapımında kullanılmıştır.

Konglomera: Yuvarlak çakıl tanelerinin doğal bir çimento ile birbirine yapışmasıyla oluşmuş taşlardır. Taneleri birleştiren bu yapıştırıcı madde, yani çimento silis, kalker ve demir v.s'li olabilir. Çimentoların cinslerine göre çeşitli sertlikte konglomeralar vardır. Tanelerin bitişmesinde ve sertleşmede basıncın da etkisi vardır.

Bir yerde yığılmış olan çakılların arasına giren sular, buharlaşınca içlerindeki kalker, silis, demir gibi maddeler çökler. Bu maddeler yukarıda sözünü ettiğimiz çimentoyu oluştururlar. Böylece oluşan taşa "konglomera" adı verilir.

Breş: Köşeli çakıl tanelerinin doğal bir çimento ile birbirine bitişmesiyle oluşmuş taşlardır. Bu köşeli taş parçaları irili ufaklı olabilir. Oluşmaları aynı konglomeralar gibidir. Ancak onlardan içlerindeki taşların formları bakımından ayrılırlar.

Gerek konglomera gerekse breşler paleolitik'te iki açıdan önem taşırırlar. Bunlardan biri, bu tip arazide doğal sığınakların açılmış olmasıdır. Ancak bu doğal sığınaklar, yıkılma ve çökmeye son derece elverişlidirler. Bu nedenle paleolitik'te iskân edilmemişlerdir. Dolayısıyla yüzey araştırmaları yapanlar konglomera ya da breşi tanırlarsa, böyle alanlardaki sığınakların iskân edilip, edilmediğini anlamak için vakit kaybetmezler.

Bu taşların ikinci önemi de, oluşmaları sırasında, şayet varsa insan, hayvan ve endüstri kalıntılarını içlerine almalarıdır. Örneğin; Ankara çevresinde Etiyokuşu'nda bulunan levalloiso-moustérien aletler konglomeralar arasından ele geçirilmişlerdir. Yine Ergazi kum ocaklarında bulunan paleolitik aletler de kumlu konglomeralar arasından toplanmışlardır.